

Problemi in dileme povezane s spletnim nasiljem

Andreja Kozmus

Osnovna šola Šmarje pri Jelšah
andreja.kozmus@gmail.com

Mateja Pšunder

Univerza v Mariboru
mateja.psunder@um.si

Informacijsko-komunikacijska tehnologija (IKT) je danes pomemben del življenja mladih, zato se težko izognemo njeni uporabi v vzgojno-izobraževalnem procesu. Če je učinkovita, ustvarjalna in usmerjena v posameznika, lahko pomembno izboljša kvaliteto vzgojno-izobraževalnega procesa. Hkrati ni mogoče prezreti možnih negativnih posledic, ki jih lahko IKT prinaša z razširjanjem meja socializacije mladih. Med njimi je eden najbolj perečih problemov gotovo spletno nasilje. Ker gre za novejši fenomen v primerjavi s tradicionalnim nasiljem, v povezavi z njim obstajajo nekatere dileme in problemi. Namen pričujočega prispevka je na osnovi spoznanj številnih sodobnih raziskav o spletnem nasilju prikazati, na kaj moramo biti v zvezi s spletnim nasiljem še posebej pozorni. Poznavanje dilem oz. problemov, ki se v teoriji in praksi pojavljajo v povezavi s spletnim nasiljem, je lahko dragocena pomoč pri dejanskem prepoznavanju nasilja v praksi, pri oblikovanju smernic za njegovo preprečevanje in ustrezno intervencijo.

Ključne besede: medvrstniško nasilje, spletno nasilje, IKT, dileme

Uvod

V svetu je dostopnih vedno več novih medijev, ki lahko na vseh ravneh šolanja omogočajo možnost pridobitve različnih znanj. Z možnostjo izbiranja iz celotnega bazena znanja se izboljšajo kvaliteta, dostopnost in enakost v izobraževanju ter treningu različnih veščin. Prav tako je znanje lahko predstavljeno na inovativne načine, ki izboljšajo vključenost, motivacijo in kognicijo učečega (Evropean Commission 2012; Edmonds in Smith 2017).

Digitalna revolucija omogoča tudi nove možnosti komuniciranja in povezovanja z drugimi, kar je še posebej privlačno mladim, saj je navezovanje stikov z drugimi, razvijanje prijateljstev in sprejetost v socialno skupino zanje zelo pomembno (Marjanovič Umek in Zupančič 2004). S pametnimi telefoni so se možnosti uporabe IKT še povečale, a se hkrati s širjenjem možnosti pozitivne uporabe širi tudi neprimerna uporaba.

V prispevku bomo obravnavali enega izmed načinov neprimerne uporabe IKT med mladimi – spletno nasilje. Ker gre za relativno novo obliko nasilja, ki se je začelo širiti s porastom uporabe sodobnih medijev, v zvezi z njim obstajajo nekatera nerešena vprašanja, nasprotujoča si mnenja, problemi in dileme. Namen pričujočega prispevka je na osnovi spoznanj številnih sodobnih raziskav o spletnem nasilju prikazati, na kaj moramo biti v zvezi s tem pojavom še posebej pozorni.

Problem nejasne opredelitve spletnega nasilja

Najzgodnejšo definicijo medvrstniškega nasilja (angl. *bullying*) je podal Dan Olweus (1993), kasneje pa so jo različni raziskovalci še natančneje opredelili. Danes velja, da nasilna dejanja prerastejo v medvrstniško nasilje takrat, kadar se v nekem daljšem obdobju večkrat ponovijo, jih zaznamuje nesorazmerje moči, fizične ali psihične, ki je uporabljena z namenom, da bi drugi osebi škodili ali kršili njene pravice in dostojanstvo. Nasilna oseba z nasiljem pridobi določene koristi in nadvlado nad žrtvijo (Olweus 1993; 2003; Smith idr. 2008; Lešnik Mugnaioni idr. 2009).

Nekateri raziskovalci so definicijo tradicionalnega medvrstniškega nasilja le razširili na spletno nasilje in dodali, da se le-to izvaja z IKT. Ta definicija se glasi, da je spletno nasilje vsako v nekem časovnem okvirju ponavljajoče se nasilno delovanje, ki ga posameznik ali skupina posameznikov »z več moči« izvede z namenom škoditi žrtvi, z uporabo IKT (Smith idr. 2008; Hinduja in Patchin 2010). Drugi raziskovalci poudarjajo, da je k definiciji potrebno dodati še anonimnost in javno/medijsko razkritje, kot specifični spletnega nasilja (Vandebosch in Cleemput 2008; Tokunaga 2010; Menesini idr. 2012), saj žrtve neko situacijo pogosteje razumejo kot spletno nasilje, če storilca poznajo in ta javno objavi neko informacijo z namenom, da bi žrtvi škodil (Vandebosch in Cleemput 2008; Menesini idr. 2012), storilce pa opogumi priložnost anonimnosti (Ferrara idr. 2018).

Slonje, Smith in Frisen (2012) izpostavijo dilemo ponavljanja nasilnih dejanj, saj po njihovem mnenju lahko že eno samo spletno nasilno dejanje sproži val ponavljanj drugih oseb (npr. razširjanje objavljene fotografije, videa ...). Torej, če storilec ne izvede ponavljajočih se dejanj, se pojavi vprašanje, ali to sploh je spletno nasilje?

Prav tako je pri spletnem nasilju različno razumljeno nesorazmerje moči. Če pri tradicionalnem nasilju govorimo o nesorazmerju fizične ali psihične moči (Olweus 1993), npr. več učencev napade enega, starejši učenec se spravi na mlajšega, bister učenec žali učenca z učnimi težavami, besedno spreten učenec ustrahuje učenca z govorno-jezikovnimi motnjami ali učenca

tujca ..., storilci spletnega nasilja niso nujno fizično ali psihično močnejši od svojih žrtev (Tokunaga 2010). Pogosto so storilci spletnega nasilja tisti, ki se v »realnih situacijah« ne znajo, ne zmorejo zoperstaviti storilcu, njihova največja moč pa je anonimnost (Espelage in Swearer 2003; Vandebosch in Cleemput 2008; Notar idr. 2013). Ybarra in Mitchell (2004) trdita, da se tradicionalno šibke žrtve pogosto maščujejo storilcem tradicionalnega nasilja tako, da sami postanejo storilci spletnega nasilja. To so lahko tudi mladi, ki niso storilci v tradicionalnih oblikah medvrstniškega nasilja, a izvajajo agresivna dejanja na spletu (Englander in Muldowney 2007). Po drugi strani pa so raziskave (Hinduja in Patchin 2012; Olweus 2012b; Pšunder in Kozmus 2018) pokazale, da so bili učenci, ki so bili pogostejše storilci tradicionalnega nasilja, pogostejše tudi storilci spletnega nasilja. Moč pa je tudi v popularnosti posameznika (Slonje, Smith in Frisen 2012) oz. v številu sledilcev, ki jih ima storilec pri zavračanju, izključevanju posameznikov iz neke socialne skupine.

Nekateri raziskovalci (Smith 2012) menijo, da je moč storilca spletnega nasilja v poznavanju upravljanja z IKT, spet drugi pa opozarjajo, da to ne velja vselej in da je treba upoštevati obliko spletnega nasilja. Npr., vdor in kraja osebnega gesla zahtevata precej znanja, pri pisanju žaljivih sporočil ali deljenju slik brez soglasja pa je znanje skorajda zanemarljiv faktor (Slonje, Smith in Frisen 2012). A storilec spletnega nasilja mora vsaj do neke mere obvladati rokovanje z IKT in imeti dostop do nje in spleta. Ferrara idr. (2018) ugotavljajo, da so storilci spletnega nasilja večinoma tehnološko spretnejši, zmožni doseči svoje žrtve, znajo skriti svoje spletne sledi in poznajo različne oblike agresivnih spletnih dejanj.

Ob koncu omenjamo še eno dilemo, ki se pojavlja v zvezi z opredelitvijo spletnega nasilja. Medtem ko nekateri raziskovalci navajajo, da je spletno nasilje nova oblika medvrstniškega nasilja (Menesini idr. 2012), ga drugi pojmujejo kot eno izmed že uveljavljenih oblik nasilja (Olweus 2012a). Številni avtorji (npr. Hinduja in Patchin 2010; König, Gollwitzer in Steffgen 2010) ga vidijo kot le eno izmed oblik psihološkega nasilja.

Problem opredeljevanja in poznavanja dejanj, ki konstituirajo spletno nasilje

V preteklosti se je spletno nasilje delilo glede na uporabljen medij, najpogostejše na nasilje preko (mobilnega) telefona in internetno nasilje (Görzig in Frumkin 2013). Pametni telefoni so mejo med nasilnimi dejanji preko telefona ali preko interneta zabrisali. Spletno nasilje tako obsega vsakršne nasilne in žaljive telefonske klice, sporočila, izključevanje iz socialnega kroga na socialnih omrežjih, razširjanje neprimernega ali nasilnega slikov-

nega/videomateriala, izsiljevanje, prevzemanje identitete ... (Ybarra in Mitchell 2004; Smith idr. 2008; Ferrara idr. 2018).

Namesto glede na uporabljen medij lahko spletno nasilje kategoriziramo glede na vrsto dejanja oz. način uporabe IKT (sporočila, instant sporočila, mail, spletne strani, kraja identitete ...) in glede na izraženo vsebino (grožnje, izključevanje, podžiganje ...). V nadaljevanju navajamo najpogostejše izpostavljene oblike spletnega nasilja (Kowalski, Limber in Agatston 2008; Newey idr. 2010; Pšunder 2012): žaljenje, podžiganje (angl. *flaming*), nadlegovanje, trpinčenje (angl. *harassment*), trolanje (angl. *trolling*), socialno izključevanje (angl. *exclusion*), očrnitev (angl. *denigration*), razkrivanje/izdaja s prevarami (angl. *outing/tricky*), spletno zalezovanje (angl. *cyberstalking*), kamor prištevamo tudi navezovanje stikov odraslih z mladimi z namenom spolne zlorabe (angl. *grooming*), vdor v račun in prevzem lažne identitete, tudi poosebljanje (angl. *fraping, masquerading* oz. *impersonation*), kraja spletne identitete (angl. *catfishing*), ustvarjanje lažnih profilov za poniževanje drugih (angl. *dis-sing*), oblika žaljenja: »na žaru« (angl. *roasting*), ki je lahko tudi prostovoljna (angl. *self-roasting*), videoobjava nasilja (angl. *happy slapping*), objava fotografij golih delov telesa oz. seksting (angl. *sexting*) ...

Newey idr. (2010) opozarjajo, da različne oblike spletnega nasilja trenutno še niso dovolj dobro poznane, zato bo v prihodnosti v zvezi z njimi treba še marsikaj raziskati, med drugim npr., katere so prevladujoče, katere škodljivejše in kako lahko preprečimo pojavljanje posameznih oblik. K temu je treba dodati tudi, da nastajajo nove, v preteklosti neznane oblike spletnega nasilja. Novosti se praktično neprestano vrstijo in težko je biti tekoče seznanjen z vsemi izmed njih. Posledično mladi kdaj storijo posamezno dejanje, za katerega se morda sploh ne zavedajo, da predstavlja spletno nasilje. S pomanjkanjem informacij in znanja o dejanjih, ki konstituirajo spletno nasilje, se soočajo tudi odrasli.

Problem ocenjevanja obsega spletnega nasilja

Obseg spletnega nasilja se pogosto preučuje v tesni povezavi s tradicionalnim nasiljem. Tovrstne raziskave (Raskauskas in Stoltz 2007; Smith idr. 2008; Cheng idr. 2011; Pšunder in Kozmus 2018) so pokazale, da je spletnega nasilja relativno malo v primerjavi z drugimi oblikami nasilja. Zaradi tega bi se lahko slepili, da temu nasilju ni treba namenjati posebne pozornosti. Po drugi strani pa so včasih v praksi zelo odmevni posamezni primeri spletnega nasilja, kar bi lahko dalo slutiti, da je spletno nasilje zelo razširjen pojav. Zastavlja se torej vprašanje, kako zelo je med mladimi sploh razširjen pojav spletnega nasilja. V nadaljevanju smo združili spoznanja različnih raziskav o razširjenosti spletnega nasilja.

Olweus (2012b) je na podlagi raziskave na 440.000 mladih iz ZDA, izvedene v letih od 2007 do 2010, ugotovil, da je bilo povprečno 4,5 % mladih žrtev, 2,8 % pa storilcev spletnega nasilja (17,6 % žrtev in 9,6 % storilcev verbalnega nasilja). Rezultati njegovih raziskav na Norveškem kažejo še nižji delež mladih, vpletenih v spletno nasilje. Povprečen odstotek mladih iz 41 šol, ki so bili v letih od 2006 do 2010 spletne žrtve, je 3,4 %, 1,4 % jih je bilo storilcev spletnega nasilja (11 % žrtev in 4,2 % storilcev verbalnega nasilja). Mnogi avtorji so v obširnih raziskavah podobno ugotovili, da mladi poročajo o manjšem odstotku spletnega nasilja v primerjavi z ostalimi vrstami (tradicionalnega) nasilja, a so v primerjavi z Olweusom ugotovili višje odstotke mladih, vpletenih v spletno nasilje, in sicer od 5 do 24 %, pri čemer je bilo žrtev več kot storilcev (Hinduja in Patchin 2012; Menesini idr. 2012; Ferrara idr. 2018; Pšunder in Kozmus 2018). V študiji Hinduje in Patchina (2018), ki je zajela 5.700 mladih iz srednjih in višjih šol v ZDA, je 33,8 % mladih povedalo, da so v svojem življenju že bili žrtve spletnega nasilja, 16,9 % v minulih 30 dneh. 11,5 % mladih je povedalo, da so že bili storilci spletnega nasilja, 6,0 % v zadnjem mesecu.

Raziskave kažejo tudi prekrivanje tradicionalnega in spletnega nasilja, pri različnih raziskavah se razlikuje le odstotek prekrivanja. Olweus (2012b) malce provokativno trdi, da spletno nasilje ni proizvedlo novih storilcev in žrtev, saj so storilci vsaj ene vrste tradicionalnega nasilja zelo pogosto tudi spletni storilci (ZDA 88-odstotno prekrivanje, Norveška 91–93-odstotno), čemur nasprotujejo nekateri drugi avtorji, ki pravijo, da je prekrivanje storilcev različnih vrst nasilja manjše, ter predvidevajo, da so posledice spletnega nasilja za mlade zato večje. Hinduja in Patchin (2012) sta ugotovila, da so žrtve oz. storilci tradicionalnega nasilja 2,7-krat pogostejše tudi žrtve oz. storilci spletnega nasilja, približno 10 % mladih pa je bilo hkrati v obeh vlogah. Williams and Guerra (2007) sta z izračunanim koeficientom gamma ugotovila povezavo 0,66 med fizičnim in spletnim nasiljem in povezavo 0,87 med verbalnim in spletnim nasiljem. Mitchell idr. (2007) pa so zapisali, da je bilo kar 73 % mladih, ki so poročali, da so bili žrtve v vsaj enem primeru spletnega nasilja, tudi žrtev tradicionalnega nasilja, na drugi strani pa je bilo le 29 % mladih, ki so poročali, da so bili žrtve tradicionalnega nasilja, tudi žrtev spletnega nasilja.

Povezanost pogostosti izvajanja posameznih vrst nasilja je pokazala tudi raziskava, izvedena v Sloveniji (Pšunder in Kozmus 2018). Učenci, ki so bili pogostejše spletno nasilni, so bili pogostejše storilci tudi vseh drugih oblik nasilja oz. obratno. Enako se je pokazalo tudi za žrtve.

Če povzamemo, večina študij ugotavlja, da je spletno nasilje manj pogost fenomen od tradicionalnega nasilja. Odstotki vpletenosti mladih v spletno nasilje se razlikujejo; opazne so razlike v pogostosti spletnega nasilja med različnimi kulturami (Görzig in Frumkin 2013). Npr., v Južni Koreji, na Japon-

skem in Finskem, kljub visoki tehnološki razvitosti, poročajo o zelo majhni pogostosti spletnega nasilja (Smith 2012), na drugi strani Aoyama in Talbert (2010) poročata o različnem dojemljanju pojma nasilje pri Japoncih (jap. *ijime*), in sicer z nasiljem razumejo popolno izključitev posameznika iz skupnosti, Walrave and Heirman (2011) pa npr. opažata različno stopnjo spletnega nasilja v flamski in frankofonski regiji iste države – Belgije. Menesinijeva (2012) ugotavlja, da so ocene spletnega nasilja običajno višje, če je vzorec izbran preko spleta, kot če temelji na celotni šolski populaciji. Ob tem pa ne velja prezreti, da se ocene spletnega nasilja med raziskavami razlikujejo tudi zaradi razlik v zasnovi in metodologiji raziskav. Newey idr. (2010) opozarjajo, da so problemi v zvezi z raziskavami o spletnem nasilju med drugim povezani z neenotno definicijo spletnega nasilja, s pomanjkanjem zanesljivih in veljavnih anketnih vprašalnikov ter pretežno kvantitativno zasnovanimi raziskavami.

Nekateri raziskovalci (Hinduja in Patchin 2012; Olweus 2012b) ugotavljajo, da v letih od 2006 do 2010 pogostost spletnega nasilja ni bistveno narasla, da ostaja pri okrog 5 % mladih. Prav tako Mascheroni in Olafsson (2018) ugotavljata, da je spletno nasilje od 2014 do 2018 ostalo stabilno, pri 10 %, je pa od leta 2013 do 2017 število mladih, ki so se ob uporabi spleta počutili razburjeni, neprijetno ali prestrašeno, v povprečju naraslo s 3 na 13 % (Mascheroni in Olafsson 2018). Mladi pa poročajo o porastu sovražnega govora, seksinga, proanoreksične propagande in samopoškodbenih vsebin (Livingstone idr. 2011; Mascheroni in Olafsson 2014), hkrati pa naraščajo tudi digitalne spretnosti, kako se zaščiti.

Problem (ne)obvladljivosti spletnega nasilja

V nadaljevanju bomo poskušali odgovoriti na vprašanje, zakaj je spletno nasilje v praksi še posebej težko obvladovati. Problem (ne)obvladljivosti spletnega nasilja je povezan vsaj s tremi posebnostmi spletnega nasilja, in sicer: s prostorom in časom dogajanja spletnega nasilja, z anonimnostjo storilca in z nezmožnostjo obvladovanja publike, ki jo tovrstno nasilje zajame.

Medtem ko se tradicionalno nasilje dogaja v šoli ali njeni okolici, spletno nasilje poteka preko sodobne IKT, večinoma zunaj šolskih prostorov. Nekateri raziskovalci trdijo, da se tradicionalno medvrstniško nasilje pogosto iz šole prenese še na splet (Smith idr. 2008; Olweus 2012a). Ker spletno nasilje ni omejeno le na ozek prostor, se mu je težje izogniti, pojavi se lahko vsak trenutek, vsepovsod (Menesini 2012), žrtve pa so lahko dostopne (Tokunaga 2010). Ta »vseprisotnost« spletnega nasilja vpliva na žrtev na način, da nima nikjer varnega časa in prostora (Tokunaga 2010; Hinduja in Patchin 2011), saj je z več vidikov težko ostati nepovezan s spletnim okoljem (Ferrara idr. 2018).

Vseprisotnost spletnega nasilja pa je problematična tudi z vidika ukrepanja. Šole namreč pogosto nimajo moči, da bi tovrstno nasilje ustavile.

Naslednji problem (ne)obvladljivosti spletnega nasilja je povezan z anonimnostjo storilca. Ta anonimnost izza ekrana storilcu omogoča osvoboditev od tradicionalnih pritiskov družbe, moralnih zapovedi, etičnih pravil in pravil vedenja ter ga pogosto vodi v večjo impulzivnost (Notar idr. 2013), saj spletno nasilje večinoma ne zahteva dolgotrajnega načrtovanja. Anonimnost daje storilcu spletnega nasilja občutek varnosti in zmanjšuje njegov strah pred razkritjem (Pšunder 2012). Pri spletnem nasilju je strah storilcev, da bi jih zasačili pri dejanju in kaznovali, manjši (Englander in Muldowney 2007), saj ga je veliko težje nadzorovati kot tradicionalno nasilje (Snakenborg, Van Acker in Gable 2011).

Pri tradicionalnem nasilju storilec dobi moč tako, da pred drugimi izkazuje prevlado nad žrtvijo (Smith 2012), kar pri spletnem nasilju umanjka, če je agresivno dejanje izvedeno anonimno. Ponavadi spletno nasilje traja dlje časa, potencialno občinstvo pa je mnogo večje od občinstva pri tradicionalnem nasilju, zaradi česar žrtev občuti več vznemirjenja in sramu (Görzig in Frumkin 2013). Koliko občinstva bo zajelo spletno nasilje, je pravzaprav nemogoče nadzorovati. Vloga opazovalcev spletnega nasilja je tako veliko kompleksnejša kot pri večini tradicionalnega nasilja (Smith 2012).

Ob koncu želimo izpostaviti še eno pomembno značilnost spletnega nasilja, ki nedvomno pripomore k temu, da je spletno nasilje v primerjavi s tradicionalnim precej težje obvladljivo. Spletno nasilje se dogaja v virtualnem svetu, zato storilec običajno ne vidi reakcije žrtve, vsaj ne takoj, kar zmanjša stopnjo zavedanja žrtvinega distresa (Kowalski, Limber in Agatston 2008; Menesini 2012) in s tem povezanega sočustvovanja z žrtvijo (Frey, Hirschstein in Guzzo 2000; Endresen in Olweus 2001; Espelage in Swearer 2003; Kowalski, Limber in Agatston 2008). Zaradi nepoznavanja takojšnjih reakcij žrtve ob agresivnih dejanjih in manjšem obsegu kaznovanja neprimerne vedenja na spletu se storilci manj zavedajo posledic svojega vedenja (Raskauskas in Stotlz 2007) in najdemo se v začaranem krogu. Če ni soočenja, ni posledic, kar daje storilcem »odprte možnosti«, da se spletnega nasilja lotevajo znova in znova. Brez neposredne povratne informacije je tudi manj možnosti za posredovanje morebitnih opazovalcev. Vse navedeno lahko daje storilcu občutek, da spletno nasilje, ker se dogaja v virtualnem svetu, ni resnično (Pšunder 2012).

Problem poznavanja dejanskih posledic spletnega nasilja

V primerjavi s tradicionalnim nasiljem je spletno nasilje relativno novejša oblika nasilja, zato so tako kratkoročne kot dolgoročne posledice slabo raz-

skane (Newey idr. 2010). Problem nepoznavanja posledic lahko vodi k površnim, diametralno nasprotnim sklepom: ali da to nasilje nima tako zelo usodnih posledic, kot ga imajo tradicionalne oblike nasilja, saj ni resnično, je virtualno, ali da je to zelo pereč problem, ki pušča dolgotrajne in veliko resnejše posledice od tradicionalnega nasilja.

Kot smo že omenili, se različne vrste medvrstniškega nasilja med seboj navadno tesno povezujejo, prav tako pa so tesno povezani tudi motivi, ki so v ozadju obeh vrst nasilja in jih je težko ločevati, pa tudi posledice spletnega nasilja je skoraj nemogoče preučevati neodvisno od tradicionalnega nasilja (Olweus 2012b).

Obstajajo mnoge raziskave, ki spletno nasilje opisujejo kot vzrok fizičnih in psihičnih težav (Slonje, Smith in Frisen 2012; Notar idr. 2013; Smahel, Wright in Cernikova 2015; Hutson, Kelly in Militello 2018). Olweus (2012b) ugotavlja, da imajo mladi, ki so bili pogosteje izpostavljeni spletnemu nasilju, sistematično nižjo samopodobo, druge posledice spletnega nasilja, kot so depresija, anksioznost, samomorilnost, psihosomatske težave (glavobol, motnje spanja ...) pa se prekrivajo s posledicami tradicionalnega nasilja. Po obsežni metaanalizi drugi raziskovalci (Aboujaoude idr. 2015) poročajo o statistično pomembni povezavi spletnega nasilja s samomorilnimi mislimi v primerjavi s tradicionalnim nasiljem in z manj raziskanimi psihološkimi problemi (kot sta npr. *cyberchondria* in *cybersuicide pacts*). Gradinger, Strohmeier in Spiel (v Smith 2012) so ugotovili, da so depresivni simptomi pri žrtvah obojega, tradicionalnega in spletnega nasilja, pomembno izrazitejši kot pri žrtvah samo tradicionalnega ali samo spletnega nasilja. Podobno Brighi idr. (2012) poročajo o pomembno nižjih ocenah samopodobe in višje osamljenosti pri žrtvah obeh vrst nasilja v primerjavi s posamičnimi.

Problem poznavanja dejavnikov tveganja za spletno nasilje v praksi

Čeprav so nekateri dejavniki tveganja podobni za tradicionalno in za spletno nasilje, v nadaljevanju izpostavljamo dejavnike tveganja, ki se tesno navezujejo predvsem na spletno nasilje. Nekateri izmed njih so bili preučevani in potrjeni s strani več raziskav, spet drugi pa so še vedno slabo raziskani in jim bo v prihodnjih raziskavah treba nameniti več pozornosti. V praksi se pogosto pojavlja problem, da dejavnike tveganja ne poznamo dovolj ali da nanje nismo dovolj pozorni.

Povečana možnost dostopa do spleta vpliva na vsakodnevno življenje otrok. Vedno mlajši mladi vedno pogosteje uporabljajo splet, na čedalje različnejše načine, iz vedno osebnejših mobilnih naprav, a se hkrati ne zavedajo dovolj (vseh) možnih posledic. Rezultati obsežnih 4 primerjalnih raziskav (EU

Kids Online I, II, III in IV), izvedenih od leta 2006 do 2018, jasno kažejo na porast časa, ki ga mladi preživijo na spletu (EU Kids Online 2014). V 7 evropskih državah 79 % mladih vsakodnevno brska po spletu, večinoma s pametnim telefonom (Mascheroni in Olafsson 2014); v ZDA po podatkih raziskave iz 2012 (Aboujaoude idr. 2015) 95 % mladih uporablja splet, 81 % uporablja socialne medije in 22 % jih do nekaterih spletnih strani dostopa več kot desetkrat dnevno (Ferrara idr. 2018). Za mlade v Sloveniji velja, da otroci zgodaj vstopijo v kibernetski prostor, nadpovprečno uporabljajo internet, starši pa jih manj pogosto omejujejo pri rabi spleta, kar Slovenijo uvršča v skupino držav z visokimi tveganji rabe interneta (Lobe in Muha 2011).

Raziskovalci ugotavljajo, da več kot mladi uporabljajo splet, večji je obseg koriščenja možnosti spleta, čeprav jih večina ne doseže ravni ustvarjalnih, sodelovalnih ali državljskih aktivnosti, hkrati pa so bolj izpostavljeni tveganim izkušnjam (Livingstone idr. 2011). Porast dostopa in udejstvovanja mladih na spletu namreč vpliva na porast štirih področij tveganih vedenj: komercialna, agresivna, seksualna in povezana z vrednotami (Livingstone in Haddon 2009), in posledično spletnega nasilja, saj so tako žrtve kot storilci spletnega nasilja običajno tisti, ki pogosteje uporabljajo IKT (Menesini 2012). Kowalski, Limber in Agatston (2008) navajajo, da so storilci in žrtve spletnega nasilja običajno »težki« uporabniki Interneta, Walrave in Heirman (2011) pa ugotavljata, da so žrtve spletnega nasilja pomembno pogosteje tisti, ki so že bili storilci spletnega nasilja in obratno.

Nekateri raziskovalci so odkrili jasno povezavo: tisti mladostniki, ki preživijo več časa na internetu in imajo lasten dostop do spleta, bolje obvladajo IKT in izkazujejo večjo naklonjenost spletnemu nasilju (Walrave in Heirman 2011). Spet drugi (Lobe in Muha 2011) pa so odkrili, da je pogostost spletnega nasilja povezana z nasiljem nasploh, ne pa s pogostostjo uporabe interneta. Številni raziskovalci (Hinduja in Patchin 2012; Olweus 2012b; Pšunder in Kozmus 2018) potrjujejo povezanost pogostosti izvajanja posameznih vrst nasilja.

Poleg navedenih dejavnikov tveganja Sticca idr. (2012) na osnovi analize različnih raziskav navajajo, da so dejavniki tveganja za vpletenost v spletno nasilje, poleg pogostosti spletne komunikacije, predhodna vpletenost v tradicionalno nasilje (kot storilec), siceršnje kršenje pravil ter tudi nižja stopnja empatije, moralne zavezanosti in učenčeve samopodobe.

Rizični dejavnik za spletno nasilje po poročanju nekaterih raziskovalcev predstavlja tudi spol. Kot pojasnjujejo Smith idr. (2008), je spletno nasilje na nek način indirektna oblika nasilja, zato naj bi bile deklice pogosteje vključene vanj kot dečki, po drugi strani pa naj bi bili dečki vključeni pogosteje

zaradi t. i. »tehnološkega« vidika. Vendar pa raziskovalci glede tega niso povsem enotni; nekateri so slednje potrdili (Pšunder in Kozmus 2018; Wang idr. 2009), spet drugi pa med učenci niso potrdili razlik po spolu (Li 2007). Po nekaterih raziskavah so pogostejše žrtve spletnega nasilja tudi istospolno usmerjeni (Elipse, Munozmin in Rey 2018).

Zaključek

Spletno nasilje je v primerjavi s tradicionalnim nasiljem relativno nova oblika nasilja, zato v zvezi z njim obstajajo številne dileme in problemi, porajajo pa se tudi vedno novi. Namen pričujočega prispevka je bil na osnovi analize spoznanj številnih sodobnih raziskav o spletnem nasilju prikazati nekatere izmed njih. Zaradi prostorske omejenosti vseh gotovo nismo zajeli v naveden prispevek, izpostavili pa smo tiste, na katere moramo biti, po našem mnenju, v zvezi s spletnim nasiljem še posebej pozorni. Opozorili smo, da se problem pojavlja že pri opredeljevanju spletnega nasilja, pri poznavanju dejanj, ki le-to konstituira, in pri opredeljevanju obsega spletnega nasilja. Prav tako smo prikazali nekatere specifične spletnega nasilja, zaradi katerih prihaja do problema njegove (ne)obvladljivosti v praksi, ter izpostavili problem nepoznavanja posledic in dejavnikov tveganja, ki so v ozadju spletnega nasilja. Prepričani smo, da je poznavanje problemov oz. dilem, ki se v teoriji in praksi pojavljajo v povezavi s spletnim nasiljem, nepogrešljiva in dragocena pomoč pri prepoznavanju nasilja v praksi, pri oblikovanju smernic za njegovo preprečevanje in pri ustrezni intervenciji.

Literatura

- Aboujaoude, Elias, Matthew W. Savage, Vladan Starcevic in Wael Salame. 2015. »Cyberbullying: Review of an Old Problem Gone Viral.« *Journal of Adolescent Health* 57 (1): 10–18.
- Aoyama, Ikuku, in Tony L. Talbert. 2010. »Cyberbullying Internationally Increasing: New Challenges in the Technology Generation.« V *Adolescent Online Social Communication and Behavior: Relationship Formation on the Internet*, ur. Robert Zheng, Jason Burrow-Sanchez in Clifford Drew, 183–201. Hershey, NY: Information Science Reference.
- Brighi, Antonella, Giannino Melotti, Annalisa Guarini, Maria Luisa Genta, Rosario Ortega Joaquín Mora-Merchán, Peter K. Smith in Fran Thompson. 2012. »Self-Esteem and Loneliness in Relation to Cyberbullying in Three European Countries.« V *Cyberbullying in the Global Playground: Research from International Perspectives*, ur. Qing Li, Donna Cross in Peter K. Smith, 32–56. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Cheng, Ying-Yao, Li-Ming Chen, Kun-Shia Liu in Yi-Ling Chen. 2011. »Develop-

- ment and Psychometric Evaluation of the School Bullying Scales: A Rasch Measurement Approach.« *Educational and Psychological Measurement* 71 (1): 200–216.
- Edmonds, Roger, in Simon Smith. 2017. »From Playing to Designing: Enhancing Educational Experiences with Location-Based Mobile Learning Games.« *Australasian Journal of Educational Technology* 33 (6): 41–53.
- Elipe, Paz, Maria O. Munozmin in Rosario Rey. 2018. »Homophobic Bullying and Cyberbullying: Study of a Silenced Problem.« *Journal of Homosexuality* 65 (5): 672–686.
- Endresen, Even Michal, in Dan Olweus. 2001. »Self-Reported Empathy in Norwegian Adolescents: Sex Differences, Age Trends, and Relationship to Bullying.« *V Constructive & Destructive Behavior: Implications for Family, School and Society*, ur. Arthur C. Bohart in Deborah J. Stipek, 147–165. Washington, DC: American Psychological Association.
- Englander, Elizabeth K., in Amy M. Muldowney. 2007. »Just Turn the Darn Thing Off: Understanding Cyberbullying.« *V Proceedings of Persistently Safe Schools: The 2007 National Conference on Safe Schools and Communities*, 83–92. Bridgewater State University: MARC Publications.
- Espelage, Dorothy L., in Susan M. Swearer. 2003. »Research on School Bullying and Victimization: What Have We Learned and Where Do We Go from Here?« *School Psychology Review* 32 (2): 365–383.
- Ferrara, Pietro, Francesca Ianniello, Alberto Villani in Giovanni Corsello. 2018. »Cyberbullying a Modern Form of Bullying: Let'sT about This Healt and Social Problem.« *Italian Journal of Pediatrics* 44 (14). <https://doi.org/10.1186/s13052-018-0446-4>
- Frey, Karin S., Miriam K. Hirschstein in Barbara A. Guzzo. 2000. »Second Step: Preventing Agression by Promoting Social Competence.« *Journal of Emotional & Behavioral Disorders* 8:102–213.
- Görzig, Anke, in Lara A. Frumkin. 2013. »Cyberbullying Experiences On-the-Go.« *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace* 7 (1). <http://dx.doi.org/10.5817/CP2013-1-4>
- Grading, Petra, Dagmar Strohmeier in Christiane Spiel. 2009. »Traditional Bullying and Cyberbullying: Identification of Risk Groups for Adjustment Problems.« *Zeitschrift für Psychologie* 217 (Special issue): 205–213.
- Hinduja, Sameer, in Justin W. Patchin. 2010. »Bullying, Cyberbullying, and Suicide.« *Archives of Suicide Research* 14 (3): 206–221.
- . 2011. »High-Tech Cruelty.« *Educational Leadership* 68 (5): 48–52.
- . 2012. »Commentary; Cyberbullying: Neither an Epidemic Nor a Rarity.« *European Journal of Developmental Psychology* 9 (5): 539–543.
- . 2018. »Cyberbullying: Identification, Prevention, and Response.« <https://cyberbullying.org/Cyberbullying-Identification-Prevention-Response.pdf>

- Hutson, Elizabeth, Stephanie Kelly in Lisa K. Militello. 2018. »Systematic Review of Cyberbullying Interventions for Youth and Parents with Implications for Evidence-Based Practice.« *Worldviews on Evidence-Based Nursing* 15 (1): 72–79.
- Kowalski, Robin M., Susan P. Limber in Patricia W. Agatston. 2008. *Cyberbullying: Bullying in the Digital Age*. Oxford: Blackwell.
- König, Andreas, Mario Gollwitzer in Georges Steffgen. 2010. »Cyberbullying as an Act of Revenge?« *Australian Journal of Guidance and Counseling* 20 (2): 210–224.
- Lešnik Mugnaioni, Doroteja, Andrej Koren, Vinko Logaj in Mateja Brejc. 2009. *Nasilje v šoli: opredelitev, prepoznavanje, preprečevanje in obravnavo*. Kranj: Šola za ravnatelje.
- Li, Qing. 2007. »New Bottle But Old Wine: A Research of Cyberbullying in Schools.« *Computers in Human Behaviour* 23 (4): 1777–1791.
- Livingstone, Sonia, in Leslie Haddon. 2009. »Introduction.« V *Kids Online: Opportunities and Risks for Children*, ur. Sonia Livingstone in Leslie Haddon, 1–6. Bristol: The Policy Press.
- Livingstone, Sonia, Leslie Haddon, Anke Görzig in Kjartan Ólafsson. 2011. *Risks and Safety on the Internet: The Perspective of European Children; Full Findings*. London: EU Kids Online.
- Lobe, Bojana, in Sandra Muha. 2011. *Tveganja in varnost otrok na internetu: slovensko poročilo*. London: EU Kids Online.
- Marjanovič Umek, Ljubica, in Maja Zupančič. 2004. V *Razvojna psihologija*, ur. Ljubica Marjanovič Umek in Maja Zupančič, 119–509. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Mascheroni, Giovanna, in Ólafsson Kjartan. 2014. *Net Children Go Mobile: Risks and Opportunities*. 2. izd. Milano: Educatt.
- . 2018. »Access and Use, Risks and Opportunities of the Internet for Italian Children. Preliminary Findings.« <http://www.lse.ac.uk/media-and-communications/assets/documents/research/eu-kids-online/reports/Executive-summary-Italy.pdf>
- Menesini, Ersilia. 2012. »Cyberbullying: The Right Value of the Phenomenon. Comments on the Paper 'Cyberbullying: An Overrated Phenomenon?'« *European Journal of Developmental Psychology* 9 (5): 544–552.
- Menesini, Ersilia, Pamela Calussi in Annalaura Nocentini. 2012. »Cyberbullying and Traditional Bullying: Unique, Additive and Synergistic Effects on Psychological Health Symptoms.« V *Cyberbullying in the Global Playground: Research From International Perspectives*, ur. Qing Li, Donna Cross in Peter K. Smith, 245–262. Chichester: Wiley.
- Mitchell, J. Kimberly, Michele Ybarra in David Finkelhor. 2007. »The Relative Importance of Online Victimization in Understanding Depression, Delinquency, and Substance.« *Child Maltreatment* 12 (4): 314–324.

- Newey, A. Katarina, in Natasha Magson. 2010. »A Critical Review of the Current Cyber Bullying Research: Definitional, Theoretical and Metodological Issues; Where Do We Go from Here?« Prispevek predstavljen na AARE Annual Conference, Melbourne.
- Notar, Charles E., Sharon Padget in Jessica Roden. 2013. »Cyberbullying: A Review of the Literature.« *Universal Journal of Educational Research* 1 (1): 1–9.
- Olweus, Dan. 1993. *Bullying at School: What We Know and What We Can Do*. Oxford: Blackwell.
- . 2003. »A Profile of Bullying at School.« *Educational Leadership* 60 (6): 12–19.
- . 2012a. »Cyberbullying: An Overrated Phenomenon?« *European Journal of Developmental Psychology* 9 (5): 520–538.
- Olweus, Dan. 2012b. »Comments on Cyberbullying Article: A Rejoinder.« *European Journal of Developmental Psychology* 9 (5): 559–568.
- Pšunder, Mateja. 2012. »Medvrstniško nasilje preko interneta in primerjava s tradicionalnim nasiljem.« V *Modeli vzgoje v globalni družbi: zbornik prispevkov*, ur. Marija Senekovič, Olga Dečman Dobrnjič, Jasmina Ferk in Dušan Macura, 43–49. Ljubljana: Društvo vzgojiteljev dijaških domov Slovenije.
- Pšunder, Mateja, in Andreja Kozmus. 2018. »Bullying Behaviour and Victimization Experience among Primary School Students: The Role of Gender and Grade.« V *Challenges of Society*, ur. Robert Celec, 319–346. Hamburg: Dr. Kovač.
- Raskauskas, Juliana, in Ann D. Stoltz. 2007. »Involment in Traditional and Electronic Bullying among Adolescents.« *Developmental Psychology* 43 (3): 564–575.
- EU Kids Online. 2014. »EU Kids Online: Findings, Methods, Recommendations.« <https://lisedesignunit.com/EUKidsOnline>
- European Commission. 2012. »Rethinking Education: Investing in Skills for Better Socio-Economic Outcomes.« COM(2012) 669 final. European Commission, Strasbourg.
- Slonje, Robert, Peter K. Smith in Ann Frisen. 2012. »The Nature af Cyberbullying, and Strategies for Prevention.« *Computers in Human Behavior* 29 (1): 26–32.
- Smahel, David, Michelle F. Wright in Martina Cernikova. 2015. »The Impact of digital Media on Health: Children's Perspectives.« *International Journal of Public Health* 60 (2): 129–137.
- Smith, Peter K. 2012. »Cyberbullying and Cyber Aggression.« V *Handbook of School Violence and School Safety: International Research and Practice*, ur. Shane Jimerson, Amanda Nickerson, Matthew J. Mayer, in Michael J. Furlong, 93–103. 2. izd. New York: Routledge.
- Smith, Peter K., Jess Mahdavi, Manuel Carvalho, Sonja Fisher, Shanette Russell in Neil Tippet. 2008. »Cyberbullying: Its Nature and Impact in Secondary School Pupils.« *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 49 (4): 376–385.

- Snakenborg, John, Richard Van Acker in Robert A. Gable. 2011. »Prevention and Intervention to Protect Our Children and Youth.« *Preventing School Failure* 55 (2): 88–95.
- Sticca, Fabio, Sabrina Ruggieri, Françoise Alsaker in Sonja Perren. 2012. »Longitudinal Risk Factors for Cyberbullying in Adolescence.« *Journal of Community & Applied Social Psychology* 23 (1): 52–67.
- Tokunaga, Robert S. 2010. »Following You Home from School: A Critical Review and Synthesis of Research on Cyberbullying Victimization.« *Computers in Human Behavior* 26 (3): 277–287.
- Vandebosch, Heidi, in Katrien Van Cleemput. 2008. »Defining Cyberbullying: A Qualitative Research into the Perceptions of Youngsters.« *CyberPsychology & Behavior* 11 (4): 499–503.
- Walrave, Michel, in Wannes Heirman. 2011. »Cyberbullying: Predicting Victimization and Perpetration.« *Children & Society* 25:59–72.
- Wang Jing, Ronald J. Iannotti in Tonja R. Nansel. 2009. »School Bullying among Adolescents in the United States: Physical, Verbal, Relational, and Cyber.« *Journal of Adolescent Health* 45 (4): 368–375.
- Williams, Kirk R., in Nancy G. Guerra. 2007. »Prevalence and Predictors of Internet Bullying.« *Journal of Adolescent Health* 41 (6): 14–21.
- Ybarra, Michele L., in Kimberly J. Mitchell. 2004. »Online Aggressor/Targets, Aggressors, and Targets: A Comparison of Associated Youth Characteristics.« *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 45 (7): 1308–1316.

Problems and Dilemmas Connected to Cyberbullying

Information and communication technology (ICT) is a significant part of the lives of today's youth; therefore, we can hardly avoid its usage in the educational process. If it is effective, creative and individually centred, it can immensely improve the quality of educational activities. At the same time, we cannot overlook the potential negative influence of in extending the borders of youth socializing. Cyberbullying certainly is among the most serious consequences of this extension. Compared to traditional bullying, cyberbullying is a later phenomenon that comes with unique dilemmas and problems. The purpose of this article, based on many contemporary studies about cyberbullying, is to stress those issues about which need to be particularly careful. Knowing the cyberbullying dilemmas or problems that arise in theory and practice in connection can be valuable assistance in actually recognizing violence in practice, in formulating guidelines for its prevention and for appropriate intervention.

Keywords: traditional bullying, cyberbullying, ICT, dilemmas